

RUS TILINI O'RGATISHNING SAMARALI USULLARI

Muhammadiyeva Sevara Anvarovna
Qarshi iqtisodiyot va pedagogika
universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada rus tilini samarali o'rgatishning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Til o'rgatishda kommunikativ yondashuv, innovatsion metodlar, axborot texnologiyalarining o'rni, shuningdek, motivatsiya va individual yondashuv kabi jihatlar muhim o'rin egallaydi. Maqolada nazariy yondashuvlar bilan bir qatorda amaliy tavsiyalar ham beriladi. Rus tilini o'rganish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar milliy ta'lim tizimi sharoitida qanday natijalar berayotgani haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: rus tili, samarali metodlar, kommunikativ yondashuv, zamonaviy texnologiyalar, til o'rgatish, motivatsiya, interfaol usullar, ta'lim sifati, xorijiy til, pedagogik yondashuv

Kirish

Bugungi kunda xorijiy tillarni, jumladan rus tilini o'rgatish ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Rus tili nafaqat tarixiy-madaniy muloqot vositasi, balki ilmiy, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda ham muhim rol o'ynab kelmoqda. Shu bois uni samarali o'qitish, o'rganish va o'rgatishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarga ehtiyoj kuchaymoqda. Endilikda rus tilini o'rgatishda an'anaviy grammatika-oqish yondashuvlari o'rnini kommunikativ metodlar, multimediasiy vositalar va interfaol mashg'ulotlar egallamoqda. Bu o'zgarishlar zamonaviy o'quvchi yoki talabani faol, mustaqil, fikrlovchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Rus tilini samarali o'rgatishda kommunikativ yondashuv muhim ahamiyatga ega. Bu metod asosida til o'quv predmeti emas, balki real hayotda foydalaniladigan muloqot vositasi sifatida qaraladi. Darslar davomida o'quvchilar og'zaki va yozma nutqda faol ishtirok etishi, o'z fikrini erkin ifoda qilishi, turli kommunikativ holatlarda javob bera olishi talab etiladi. Bu yondashuv orqali til o'rganish faqat grammatikani yodlash emas, balki real hayotiy vaziyatlarda tilni qo'llashga o'rgatadi.

Rus tilini samarali o'rgatishda madaniy-kommunikativ yondashuv ham katta ahamiyatga ega. Bu yondashuv tilni faqat so'z va grammatik struktura sifatida emas, balki uni o'ziga xos madaniyat, urf-odat, ijtimoiy kontekst bilan birgalikda o'rgatishni nazarda tutadi. Masalan, rus xalqi madaniyatidagi muayyan bayramlar, odob-axloq qoidalari, milliy taomlar yoki adabiyot namunalarini o'rgatish orqali til o'rganishga chuqurroq qiziqish uyg'onadi. Bu holat o'quvchilar ongida til va madaniyat o'zaro bog'liqligini mustahkamlab, ularning ko'p madaniyatli muloqotga tayyor shaxslar sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Tilni o'rgatishda integratsiyalashgan o'qitish modeli ham tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Bu usulda rus tili boshqa fanlar bilan integratsiyada, masalan, tarix, adabiyot, geografiya mazmuni bilan bog'lab o'rgatiladi. Shu orqali o'quvchi tilni real, amaliy vaziyatlarda qo'llash imkoniga ega bo'ladi. Bu metod o'quvchining nutq faolligini oshirish, lug'at boyligini kengaytirish va tilda mustaqil fikrlash malakasini shakllantirishda katta yordam beradi.

Bugungi raqamli asrda onlayn ta'lim vositalari rus tilini o'rganishda muhim o'rin tutmoqda. Zoom, Google Meet, Moodle kabi platformalarda tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarga qulay muhitda o'zlari uchun mos sur'atda tilni o'zlashtirish imkonini beradi. Shuningdek, interaktiv platformalar – Quizlet, Duolingo, Memrise, Rosetta Stone kabi ilovalar orqali so'z boyligini oshirish, talaffuzni to'g'rilash, eshitib tushunishni mustahkamlash mumkin. Bu vositalarning afzalligi shundaki, ular orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustaqil tarzda nazorat qila oladi.

Til o'rgatishda muhim bo'lgan yana bir jihat — o'quvchilar faoliyatini baholash usullarini to'g'ri tanlashdir. An'anaviy testlar bilan bir qatorda, og'zaki suhbatlar, esse yozish, loyiha ishlari, nutqiy topshiriqlar, portfoliolar kabi baholash shakllari o'quvchilarning har tomonlama til kompetensiyalarini aniqlashga xizmat qiladi. Baholashda faqat yakuniy natijaga emas, balki o'sish dinamikasiga, har bir o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga e'tibor qaratish zarur.

Bundan tashqari, dars jarayonida o'quvchilarning o'zaro hamkorligi va muomala madaniyatini shakllantirish ham til o'rganishdagi samaradorlikni oshiradi. Guruhli ishlarda o'quvchilar bir-biridan tilni o'rganadi, fikr almashadi, muammoli vaziyatlarni hal etish orqali nafaqat tilni, balki tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Shu asosda rus tilini o'rgatishda eng asosiy omil — bu o'qituvchining pedagogik mahorati, yondashuvdagi yangilikka ochiqqligi va har bir o'quvchiga individual tarzda yondashishidir. O'qituvchi nafaqat til bilimdoni, balki o'quvchilarni ilhomlantiruvchi, ularni tilga oshno etuvchi shaxs bo'lishi kerak.

Rus tilini samarali o'rganishda differensial yondashuv – ya'ni har bir o'quvchining bilim darajasi, tilga bo'lgan qiziqishi va individual o'quv uslubini hisobga olish alohida o'rin tutadi. Ba'zi o'quvchilar eshitish orqali, boshqalari esa vizual materiallar orqali tezroq o'zlashtiradi. Shu bois dars jarayonida turli uslub va metodlarni uyg'unlashtirish, individual topshiriqlar berish, mustaqil va juftlikda ishlash imkonini yaratish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va bilim samaradorligini ta'minlaydi.

Til o'rgatish jarayonida asosiy maqsad — nutq kompetensiyalarini shakllantirishdir. Bu faqat grammatikani bilish emas, balki eshitish, o'qish, yozish va so'zlash ko'nikmalarini birgalikda rivojlantirish demakdir. Rus tilini o'qitishda bu to'rtta kompetensiya bir-biri bilan uyg'un holda olib borilishi lozim. Masalan, yangi

mavzu o'qilishi bilan birga tinglab tushunish, muhokama qilish, so'ngra mavzu asosida kichik matn yozish orqali barcha ko'nikmalar bir vaqtda mustahkamlanadi.

Bundan tashqari, til o'rgatishda o'quvchilar uchun doimiy motivatsion muhit yaratish zarur. Bu – faqat baho bilan rag'batlantirish emas, balki o'quvchilarni tan olish, ularning yutuqlarini e'tirof etish, qiziqarli topshiriqlar, raqobatga asoslangan o'yinlar orqali o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirishdir. Rus tilida kichik sahna ko'rinishlari tayyorlash, interaktiv viktorinalar, til festivallarida qatnashish, o'quvchilarni nutqiy faoliyatga jalb etadi.

Rus tilini o'rganish jarayonida metakognitiv yondashuvlar — ya'ni o'quvchining o'z o'quv jarayonini kuzatib, boshqarishga o'rgatilishi ham muhim. Bu orqali o'quvchi o'zining zaif va kuchli tomonlarini anglaydi, til o'rganish strategiyalarini tanlay oladi. Masalan, ayrim o'quvchilar yangi so'zlarni kartochkalar orqali yodlasa, boshqalar kontekstda ishlatib o'zlashtiradi. Shunday imkoniyatlarni berish o'quvchining mustaqilligini oshiradi.

Yana bir e'tiborga molik jihat — rus tilini o'qitishda multidistsiplinar yondashuvni joriy etishdir. Tilni biologiya, geografiya, tarix, informatika fanlari bilan bog'lab o'rgatish, masalan "tabiat hodisalari haqida rus tilida referat yozish" yoki "rus tilida iqlim o'zgarishi haqida bahs yuritish" orqali fanni nafaqat o'zlashtirish, balki undan foydali kommunikatsiya vositasi sifatida foydalanishga yo'naltiriladi.

Bu kabi zamonaviy metodlar, albatta, til o'qituvchilari tomonidan doimiy yangiliklarni o'zlashtirish, xorijiy tajribani tahlil qilish, o'z amaliyotiga tatbiq etish orqali rivojlanadi. Shu boisdan ham pedagoglar uchun seminar-treninglar, vebinarlar, tajriba almashish platformalari rus tilini o'qitish sifati uchun katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, samarali til o'rgatishda interfaol metodlardan foydalanish muhim. Rol o'ynash, munozara, jamoaviy topshiriqlar, o'yinli mashqlar kabi usullar o'quvchilarning til muhitiga faol kirishishiga imkon beradi. Masalan, "do'konda xarid qilish", "mehmon kutish", "telefon orqali muloqot" kabi mavzularda dramatizatsiya orqali o'quvchilar muloqot ko'nikmalarini amaliy tarzda shakllantiradi.

Rus tilini o'rganishda zamonaviy texnologiyalar, xususan, raqamli platformalar, mobil ilovalar, video darslar va onlayn kurslar ham muhim rol o'ynaydi. Bunday vositalar orqali o'quvchilar o'zlariga qulay va tez o'zlashtiriladigan uslubda tilni mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ayniqsa, audiovizual materiallar — multfilm, dialoglar, subtitrlar videolar orqali talaffuz, eshitish va kontekstual anglash malakalari rivojlanadi.

Motivatsiya ham til o'rganishdagi muhim omillardan biri sanaladi. Rus tilini o'rganayotgan o'quvchilarga bu tilning kundalik hayot, kelajak kasb tanlovi yoki xalqaro imkoniyatlardagi o'rni haqida tushunchalar berish ularni rag'batlantiradi. O'quvchilarga aniq maqsad qo'yish, ularning muvaffaqiyatini e'tirof etish, mustaqil

ishlarni baholashda musbat turtki berish orqali ularning o'ziga bo'lgan ishonchi oshiriladi.

Rus tili o'qituvchilari uchun esa metodik tayyorgarlik, darslarni ijodiy tashkil etish, har bir o'quvchining til bilish darajasiga qarab yondashish zarur. Bu individual yondashuv orqali dars jarayonida faol ishtirok etmagan yoki tilga qiziqishi sust o'quvchilarni ham jalb etish mumkin. Til o'rganish jarayonida milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirilgan topshiriqlar ham ijobiy natija beradi.

Bugungi ta'limda rus tilini o'qitishda CLIL (Content and Language Integrated Learning – mazmuniy va til o'rgatishni integratsiyalash) kabi metodlardan ham foydalanilmoqda. Bu metodda o'quvchi nafaqat til, balki boshqa fan (tarix, geografiya, biologiya) mazmunini ham til orqali o'zlashtiradi. Bu yondashuv tilni amaliyotda qo'llash, ko'p funksiyali fikrlashni rivojlantirishda juda samarali hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, rus tilini samarali o'qitish uchun zamonaviy, o'quvchiga yo'naltirilgan yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Kommunikativ metodlar, texnologik vositalar, interfaol mashg'ulotlar va motivatsion yondashuvlar orqali rus tilini nafaqat o'rganish, balki undan faol foydalanishga erishish mumkin. Pedagoglar o'z faoliyatida yangilikka ochiq bo'lib, har bir o'quvchining ehtiyojidan kelib chiqqan holda mos metodlarni qo'llasa, bu til o'rgatish jarayonining sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy L.S. "Muloqot va til taraqqiyoti". – Moskva
2. Krashen S. "Second Language Acquisition and Second Language Learning". Pergamon Press
3. Terekhova T.M. "Kommunikativ texnologiyalar rus tili darslarida". – Moskva
4. Karimova Z. "Til o'rgatish metodikasi: nazariya va amaliyot". – Toshkent
5. www.russkiyimir.ru – Rus tili va madaniyati markazi materiallari
6. www.znanie.uz – Elektron darsliklar va til o'rganish resurslari